

Тема 3. СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

1. Поняття та види суб'єктів адміністративного права.
2. Адміністративно-правовий статус фізичних осіб.
3. Адміністративно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства.
5. Громадські об'єднання як суб'єкти адміністративного права.

1. Поняття та види суб'єктів адміністративного права

Суб'єкт адміністративного права - це юридична чи фізична особа, яка є носієм прав і обов'язків у сфері публічного адміністрування, передбачених адміністративно-правовими нормами, та має здатність надати права реалізовувати, а покладені обов'язки - виконувати.

Слід розмежовувати такі категорії, як «суб'єкт адміністративного права» та «суб'єкт адміністративних правовідносин». Ці поняття не є тотожними, оскільки суб'єкт адміністративних правовідносин - це реальний, фактичний носій певних прав і обов'язків у конкретному адміністративному правопорушенні. Стосовно суб'єкту адміністративного права слід зазначити, що він є потенційним претендентом на участь в адміністративному правовідношенні, однак може й не брати цієї участі.

Обов'язковою умовою визнання особи (юридичної чи фізичної) суб'єктом адміністративного права є наявність у неї елементів адміністративної правосуб'єктності.

Суб'єктів адміністративного права можна поділити на два види: індивідуальні та колективні. Їх часто називають фізичними та юридичними особами.

До індивідуальних суб'єктів належать: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, біженці. До колективних - органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації

незалежно від форми власності, громадські організації, релігійні організації та ін.

Особливість адміністративної правосуб'єктності індивідуальної особи проявляється у тому, що:

- адміністративна правоздатність настає з моменту реєстрації народження і закінчується смертю особи;
- адміністративна дієздатність поділяється на три види: повна (осудна особа, яка досягла 18 років); часткова (осудна особа, яка досягла, наприклад, 15 років); обмежена (особа обмежена судом в окремих правах: отримувати зарплату, заключати договори матеріального характеру);
- адміністративна деліктоздатність – це здатність особи нести адміністративну відповідальність за свої проступки (осудна особа, яка досягла 16 років).

Усі суб'єкти адміністративного права характеризуються своїм адміністративно-правовим статусом, тобто сукупністю прав і обов'язків у сфері публічного адміністрування.

2. Адміністративно-правовий статус фізичних осіб

Основним індивідуальним суб'єктом адміністративного права є фізична особа (громадянин, іноземець, особа без громадянства), оскільки відповідно до Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найбільшою соціальною цінністю. При цьому особливу вагомість для комплексного розкриття місця і ролі фізичної особи в адміністративному праві становить категорія адміністративно-правового статусу.

Під статусом (від лат. status – «положення, становище») розуміється правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи.

Адміністративно-правовий статус особи – це сукупність юридичних засобів, які характеризують місце і роль фізичної або юридичної особи в адміністративно-правових відносинах.

Визначальними для аналізу адміністративно-правового статусу особи є такі юридичні інститути:

- 1) публічні суб'єктивні права та юридичні обов'язки;
- 2) правосуб'єктність особи;
- 3) адміністративна відповідальність;
- 4) у деяких випадках – дисциплінарна відповідальність посадових осіб публічної адміністрації.

Громадяни України

Адміністративно-правовий статус громадян частиною їх загального правового статусу, визначеного Конституцією і законами України, зокрема Законом України «Про громадянство», міжнародними договорами, а також іншими актами законодавства України.

Основою адміністративно-правового статусу громадян України є їхня адміністративна правоздатність. Це здатність мати права і виконувати обов'язки адміністративно-правового характеру. Вона виникає в момент народження громадянина і припиняється з його смертю.

Адміністративна правоздатність не може бути відчужена. Громадянин не може навіть добровільно відмовитися від своєї правоздатності, така відмова не має законної сили. І лише на основі вироку або постанови суду

адміністративна правоздатність може бути обмежена при вчиненні злочину або адміністративного проступку.

Наприклад, в особливій частині другого розділу Кодексу України про адміністративні правопорушення (КпАП) встановлені норми, що передбачають відповідальність за окремі проступки у вигляді позбавлення прав на управління транспортним засобом або права полювання (ст. 130,85). Сукупність конкретних прав, які особа може мати відповідно до

закону, слід класифікувати на три групи: особисті, політичні та соціально-економічні.

Особисті права і свободи громадянина — це можливості задоволення їх особистих потреб. До особистих прав належать: право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування, право вільного вибору місця проживання, право вільно залишати територію України; право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; право на спростування недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї тощо.

Політичні права і свободи громадян виражаються в їх можливостях реалізувати свої волевиявлення щодо об'єднання в політичні партії, проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, про що завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, та інші права і свободи.

Соціально-економічні права громадян також стають можливими у зв'язку з використанням норм адміністративного права. Це забезпечення можливості заняття підприємницькою діяльністю, реалізації права на працю, відпочинок, соціальний захист, достатній життєвий рівень, освіту і здоров'я (ст. 42-49, 53 Конституції України).

До змісту адміністративно-правового статусу входять також обов'язки. Це обов'язки захисту незалежності й територіальної цілісності України, несення військової служби, шанування державних символів України, не шкодити природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки, подавати щорічно до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про особистий майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом, та сплачувати податки і збори. Кожен зобов'язаний неухильно дотримувати Конституції та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей (ст. 64—68 Конституції України).

Конституційно визначені права, свободи й обов'язки громадян розвиваються і доповнюються в інших правових актах, зокрема законах України «Про громадянство», «Про правовий статус іноземців» тощо.

Реалізація суб'єктивних прав і обов'язків громадян здійснюється в межах їх адміністративної дієздатності. Зокрема, своїми неправомірними

діями громадяни створюють для себе відповідні, часто небажані обов'язки, наприклад, обов'язки нести адміністративну відповідальність за вчинене правопорушення. Так, відповідно до вимог частини першої ст. 8 КпАП особа, яка вчинила адміністративне правопорушення, підлягає відповідальності на підставі законодавства, що діє під час і за місцем вчинення правопорушення.

Нині адміністративно-правовий статус громадян поступово оновлюється у зв'язку з реформуванням цієї галузі права та проведенням адміністративної реформи загалом.

3. Адміністративно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства

Згідно із Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземцями визнаються іноземні громадяни, тобто особи, які належать до громадянства іноземних держав і не є громадянами України.

Особами без громадянства є особи, які не належать до громадянства будь-якої держави.

Відповідно до ст. 26 Конституції України іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України. Передбачається також, що винятки з цього правила для іноземців можуть бути встановлені Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Основою адміністративно-правового статусу іноземців і осіб без громадянства в Україні є: Конституція України, Закони України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 р., «Про імміграцію» від 07.06.2001 р., «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 р. тощо.

Іноземці є рівними перед законами України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, мови, ставлення до релігії, роду і характеру занять, інших обставин. Якщо іноземною державою встановлено обмеження щодо реалізації прав і свобод громадянина України, Кабінет Міністрів України може прийняти рішення про встановлення відповідного порядку реалізації прав і свобод громадянами цієї держави на території України. Це рішення може бути скасовано, якщо зникнуть підстави, за яких воно було прийнято.

Іноземці можуть перебувати в Україні постійно або тимчасово. Для постійного проживання іноземці можуть у встановленому порядку іммігрувати в Україну. Вони можуть прибути в Україну для працевлаштування на певний термін. У визначеному законом порядку іноземці можуть тимчасово перебувати на території України і з іншою метою.

Іноземець має право на постійне місце проживання в Україні, якщо він має в Україні законне джерело існування або перебуває в близьких родинних відносинах з громадянами України, перебуває на утриманні громадянина України, має на своєму утриманні громадянина України та в інших встановлених законом випадках.

Іноземці, які перебувають в Україні на іншій законній підставі, вважаються такими, що тимчасово перебувають в Україні. Вони зобов'язані в порядку, визначеному Правилами в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію, в термін не більше трьох робочих днів зареєструвати свої національні паспорти або документи, які їх замінюють, і виїхати з України після закінчення відповідного терміну перебування.

Іноземці та особи без громадянства, які постійно перебувають в Україні, проживають на її території на підставі виданих їм посвідчень на постійне проживання. Якщо вони приїхали з метою працевлаштування на визначений термін, то отримують посвідчення на тимчасове проживання, а у випадках тимчасового прибуття в Україну чи з інших підстав — проживають за відповідним чином зареєстрованими своїми національними паспортами.

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, відповідно до положень Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» мають право користуватися медичною допомогою нарівні з громадянами України і мають рівні з ними права на освіту.

Однак решті іноземців медична допомога надається в особливому порядку. Так, для надання екстреної медичної допомоги іноземці, що прибули в Україну тимчасово, повинні мати відповідний страховий поліс. Якщо не укладено відповідного міжнародного договору з країною, громадянином якої є іноземець, що тимчасово перебуває в Україні, медична допомога йому надається на платній основі.

Відповідно до Положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до закладів вищої освіти, прийом іноземців на навчання здійснюється закладами вищої освіти які мають дозвіл (ліцензію) на проведення відповідної освітньої діяльності. Прийом іноземців на навчання здійснюється на підставі міжнародних договорів України, загальнодержавних програм, договорів, укладених вищими навчальними закладами з юридичними та фізичними особами.

4. Громадські об'єднання як суб'єкти адміністративного права.

Згідно Закону України «Про громадські об'єднання», громадське об'єднання - це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних

осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка.

Громадська організація - це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.

Громадська спілка - це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.

Громадське об'єднання може здійснювати діяльність зі статусом юридичної особи або без такого статусу. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку.

До спільних для всіх об'єднань громадян ознак слід віднести:

- добровільність об'єднання, що виражається у добровільності вступу та виходу з об'єднання громадян, методах роботи, сутністю яких є досягнення певної мети (крім одержання прибутку) внутрішньо-організаційними методами, в особливих формах примусу, з яких найвищою є виключення з об'єднання громадян;

- засоби внутрішньої самоорганізації, якими в діяльності об'єднань громадян виступають самоврядування та саморегуляція;

- відсутність у об'єднань громадян державно-владних повноважень, за винятком випадків, коли держава делегує їм окремі повноваження і закріплює їх законодавчо (наприклад, закріплення за громадськими інспекторами охорони природи права складати протоколи про адміністративне правопорушення);

- стабільність у часі.

Специфічними ознаками, характерними для окремих громадських об'єднань, є:

- інститут членства в об'єднанні та відносини членства, пов'язані з цим інститутом;

- обов'язкова участь членів громадського об'єднання в його роботі та створенні матеріальної бази об'єднання шляхом внесення членських внесків;

- наявність статуту громадського об'єднання.

Громадські об'єднання створюються і діють на основі таких принципів як: добровільність, рівноправність, самоврядування (самоуправління), законність і гласність.

Зокрема, згідно Закону України «Про громадські об'єднання», ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян.

Належність чи неналежність до об'єднання громадян не може бути підставою для обмеження прав і свобод або для надання державою будь-яких пільг і переваг. Вимога про зазначення в офіційних документах щодо членства (участі) у тому чи іншому об'єднанні громадян не допускається, крім випадків, передбачених законами України.

Взаємовідносини держави і громадських об'єднань значною мірою регулюються нормами адміністративного права. Ці норми визначають адміністративно-правовий статус громадського об'єднання, а саме: сукупність прав та обов'язків, які реалізуються в адміністративних правовідносинах, що виникають між об'єднаннями громадян і державними органами, органами місцевого самоврядування. З огляду на це, можна сказати, що законодавець не може втручатись в діяльність громадських організацій, крім трьох випадків:

- їх легалізації;
- при набутті ними прав юридичної особи;
- при здійсненні фінансового контролю за їх діяльністю і оподаткуванні.

Політичні партії та міжнародні громадські організації підлягають обов'язковій реєстрації Міністерством юстиції України, а легалізація громадських організацій здійснюється відповідно Міністерством юстиції,

місцевими органами виконавчої влади, а також виконавчими органами місцевого самоврядування. Відмова в реєстрації об'єднання громадян може бути оскаржена в судовому порядку.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ:

1. Розкрийте сутність поняття «суб'єкт адміністративного права».
2. Які ознаки визначають адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права?
3. Охарактеризуйте основні компоненти адміністративно-правового статусу фізичної особи.
4. Визначте особливості адміністративно-правового статусу громадянина України. Якими нормативними документами він регулюється?
5. В чому полягають особливості адміністративно-правового статусу іноземців та осіб без громадянства?
6. Якими документами регулюється адміністративно-правовий статус осіб, визнаних тимчасовими переселенцями в Україні?
7. Визначте особливості адміністративно-правового статусу юридичних осіб в Україні. Які організаційно-правові форми господарювання існують в правовому полі України?
8. Визначте адміністративно-правовий статус громадських об'єднань в Україні.

ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ:

1. Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за ред. проф. В. В. Галуцька. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 272 с. URL: <http://sipl.com.ua/wp-content/uploads/2015/07/Административне-право-України-2015.pdf> (дата звернення: 15.12.2019)

2. Класифікація організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST000948.html (дата звернення: 15.12.2019)

3. Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Адміністративне право і процес: науково-практичний журнал. 2017. № 1(19). С. 51-57. URL: <file:///D:/User/Downloads/2017-1-5.pdf> (дата звернення: 15.12.2019)

4. Лациба М. В. Як розуміти новий закон «Про громадські об'єднання». К. : Укр. незалежн. центр політ. дослідж., 2013. URL: <http://www.ucipr.kiev.ua> (дата звернення: 15.12.2019)

5. Мельник Р. С., Мосьондз С. О. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2017. 344 с.

6. Мельник Р. С. 100 ответов на 100 вопросов по общему административному праву: навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2018. 240 с.

7. Мота А. Адміністративно-правовий механізм ідентифікації нелегальних мігрантів, які виявляються органами Державної прикордонної служби України. Право України. 2018. №1. С. 184-195.

8. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T113671.html (дата звернення: 15.12.2019)

9. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T157600.htm (дата звернення: 15.12.2019)

10. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012235.html (дата звернення: 15.12.2019)

11. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T124572.html (дата звернення: 15.12.2019)

12. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 № 2491-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T012491?b1> (дата звернення: 15.12.2019)

13. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17> (дата звернення: 15.12.2019)